

بررسی عناصر موثر بر طنز در داستان کباب غاز محمدعلی جمالزاده

رعنا جوادی^۱

چکیده

طنز نوعی گفتمان است که نویسنده از آن برای انتقاد از موضوعی و یا برای ایجاد شادی و خنده استفاده می‌کند. در ادبیات معاصر ایران از طنز برای بازتاب دیدگاه‌های انتقادی استفاده شده‌است. چنانچه داستان پرداز بسیاری چون جمالزاده از این ابزار برای بیان موضوعات جدی و انتقادی خود در زمانی که نویسندگان زیادی با زبان جد انتقادات خود را بیان می‌کردند، استفاده نموده‌اند. در داستان کباب غاز، جمالزاده با درونمایه انتقاد اجتماعی سعی به تصویر کشیدن جامعه زمان خود را دارد. سیر داستان روان و رگه‌های طنز در آن محسوس است. او با استفاده از تشبیه، اغراق، تضاد، القاب غیر متعارف، طعنه و کنایه از یک سو و ساخت تیپ‌های شخصیتی لحن داستانی و نثر عامیانه از سویی دیگر طنز خود را بیان می‌کند. توجه زیاد او به مضمون داستان بیش از سبک و ساختار داستان نویسی است و در نتیجه داستان‌های جمالزاده از انسجام برخوردار نیست. در داستان کباب غاز گوشه‌هایی از زندگی ایرانیان در دوره‌ی مشروطه به صورتی انتقادی و با نثری ساده طنز آمیز و آکنده از ضرب المثل‌ها و اصطلاحات عامیانه بیان شده‌است. آدم‌هایی از جنس خود مردم که شاید بتوان نمونه‌های آن را در این زمان نیز یافت. مولفه اصلی طنز در این داستان را می‌توان استفاده از زبان عامیانه و طنز موقعیت بیان کرد.

کلمات کلیدی: محمدعلی جمالزاده، گفتمان طنز، کباب غاز، ادبیات معاصر، طنز.

مقدمه

طنز یکی از ابزارها و شگردهای دیگرگونه سخن گفتن است که می‌تواند در ژانرها و گونه‌های مختلف ادبی چون شعر، رمان، نمایشنامه، داستان کوتاه و نیز در هنرهایی مانند فیلم، مجسمه، کاریکاتور و ... به کار رود. طنز می‌تواند کلّ یک اثر یا بخش‌هایی از آن را شامل شود، به عبارت دیگر، گاهی نویسنده برای ایجاد تنوع یا به دلیل محدودیت‌های سیاسی- اجتماعی یا به منظور تأثیرگذاری بیشتر، طنز را چاشنی کلام خویش می‌گرداند و از آن به عنوان شگرد سخن پردازی استفاده می‌کند و چون روش طنزپردازی بیان غیرمستقیم انتقادات سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و نظایر آن است، در نثرهای ادبی بیشتر نمود می‌یابد.

^۱ دانشجوی دکترای زبان و ادبیات غنایی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورامین